

RAÛL GARRIGASAIT, ELS CARLINS I RUSIÑOL

Carles Montpart Tura

És evident que en els darrers anys s'ha iniciat una intensa reivindicació de la figura de Santiago Rusiñol, una part important de l'obra del qual ha quedat eclipsada per la imatge folklòrica de l'autor que ens ha arribat, i que sovint ell mateix va ser el primer a promoure. Al número 25 de latortugaavui (juliol de 2014) ja li vam dedicar l'article "La narrativa de Santiago Rusiñol". Ara, un assaig de Raül Garrigasait —de qui comentem la seva primera novel·la— i una nova edició del volum Oracions són les mostres més recents d'aquest renovat interès.

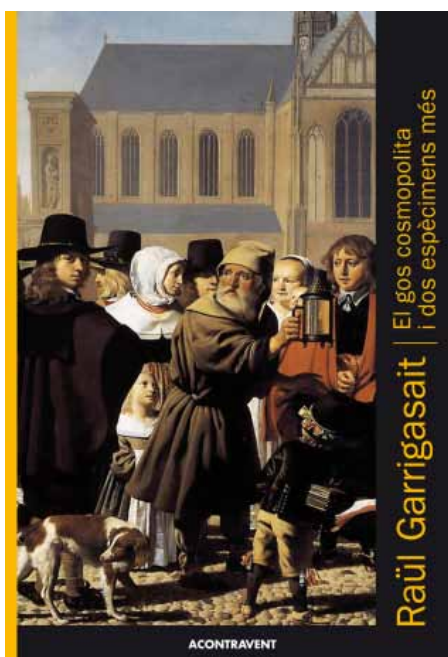
Una novel·la d'èxit

Fins l'any passat, el nom de Raül Garrigasait (Solsona, 1979) era poc o gens conegut fora d'alguns cercles intel·lectuals molt concrets. La publicació, però, pel gener farà dos anys, de la novel·la *Els estranys* (Edicions de 1984, 2017), i la bona acollida que aquesta obra ha tingut tant per part de la crítica com dels lectors, així com l'obtenció dels prestigiosos Premi Llibreter 2017 i Premi Òmnium a la millor novel·la en llengua catalana 2017, han canviat substancialment el panorama. L'autor solsoní ha passat a ser un focus d'atenció de les seccions culturals dels mitjans de comunicació, s'ha convertit en un assidu dels clubs de lectura i ha començat a ser considerat com una nova veu literària a tenir molt en compte de cara al futur.

Abans de la seva primera novel·la, Garrigasait havia publicat el volum de poesia *La tendra mà de cada arrel* (Viena Edicions, 2005) i l'assaig *El gos cosmopolita i dos espècimens més* (A Contravent, 2012). A part d'aquesta obra pròpia, Garrigasait, que es va doctorar en Filologia Clàssica amb la tesi *L'hàbit de la dificultat: Wilhem von Humboldt i*

Carles Riba davant l'Agamèmnon d'Èsquil, és traductor al català de les *Cartes de Plató* (Fundació Bernat Metge, 2009), de les *Converses d'emigrants alemanys* de Goethe (Alpha, 2010), de les obres *Temperaments filosòfics* (Edicions de la Ela Geminada, 2011) i *Estrès i llibertat* (Arcàdia, 2016), de Peter Sloterdijk, i dels assajos del sociòleg Zygmunt Bauman *Temps*

líquids (Viena Edicions, 2007) i *Vida de consum* (Viena Edicions, 2008). També ha traduït *Auguste Rodin* (Obrador Edèndum, Publicacions URV, 2009), de Rainer Maria Rilke, la novel·la *L'assassina* (Adesiara, 2009) de l'escriptor grec Aléxandros Papadiamandis i *El nebot de*

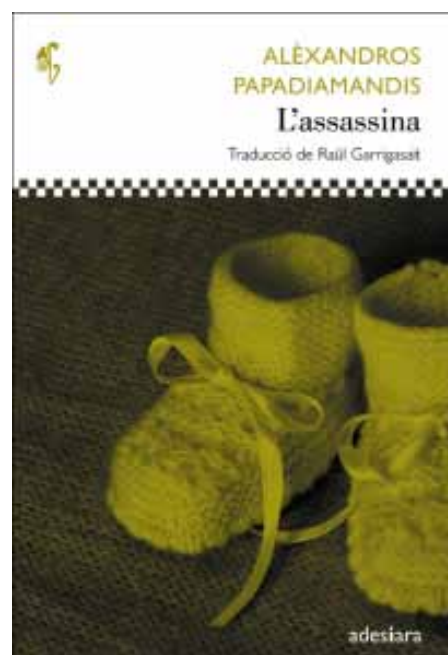
Raül Garrigasait

Wittgenstein (Flaneur, 2018), de Thomas Bernhard. Garrigasait és des del 2007 editor de la Col·lecció de Clàssics Grecs i Llatins de la Fundació Bernat Metge.

Pel que fa a *Els estranys*, una novel·la a la qual els premis esmentats estan donant un recorregut poc habitual per a una *opera prima* (recentment se n'ha publicat la 4a edició), podem dir que ha estat assenyalada per la crítica com una original aportació a la tradició novel·lística sobre els carlins. L'obra de Garrigasait s'afegeix, doncs, i només per esmentar-ne dos autors, a novel·les com *Records de la darrera carlinada* (1898) i *La punyalada* (1904), de Marià Vayreda, o a *Les històries naturals* (1960), de Joan Perucho. Aquesta última, l'autor la té especialment present quan, en el moment en què el narrador de *Els estranys* rep l'encàrrec de traduir les memòries del príncep Felix von Lichnowsky, recorda precisament que "vaig adonar-me que temps enrere havia llegit el nom en la novel·la més cèlebre de Joan Perucho. Lichnowsky hi apareixia com un aficionat a les belles lletres i a tocar el flautí que,

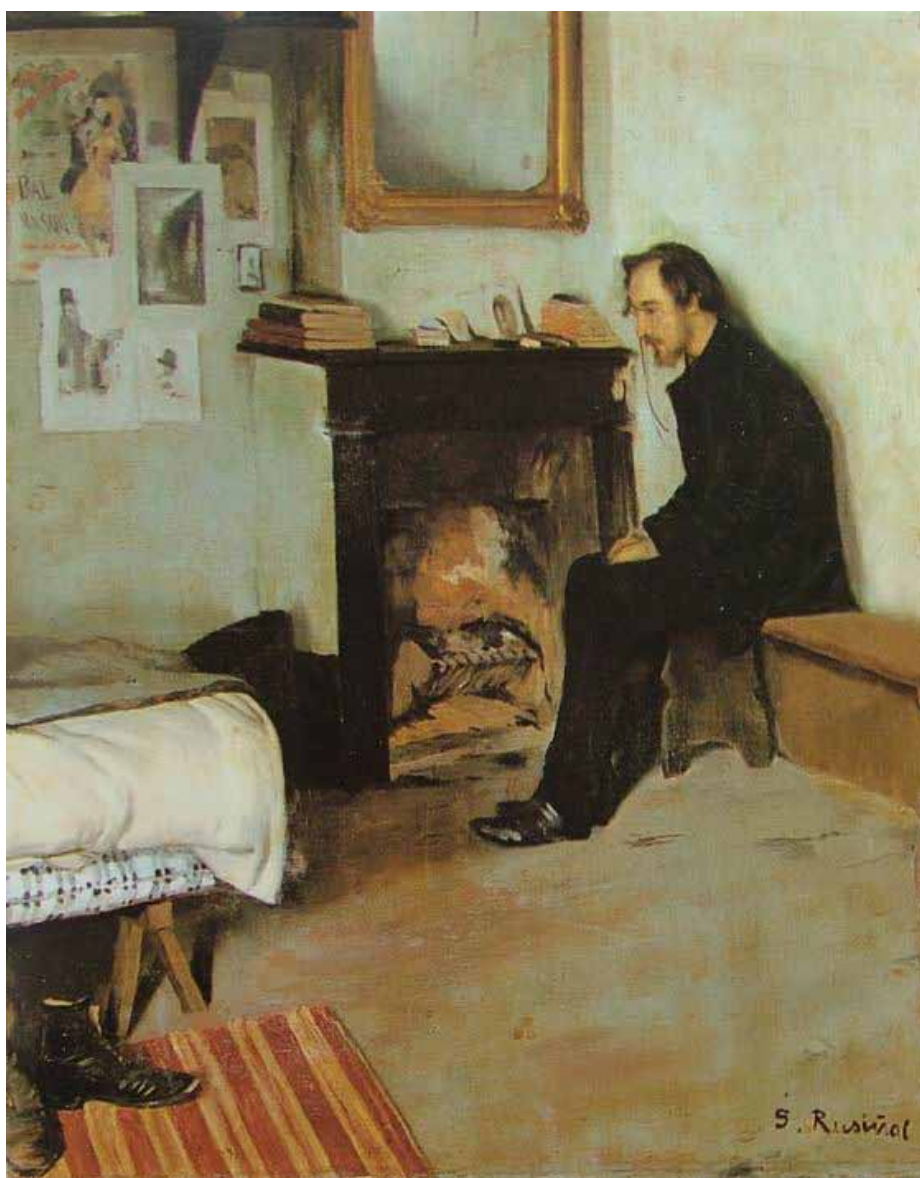
als vint-i-tres anys, havia sentit en el seu cor tot el fervor de la causa reialista" (p. 10).

Lichnowsky, però, no serà el protagonista de *Els estranys*, i l'encàrrec de la traducció de les memòries quedarà en un segon pla, com a teló de fons de l'acció principal de l'obra. L'autèntic heroi —o més aviat l'antiheroi— de la ficció de l'autor solsoní serà

el desconcertat cavaller prussià Rudolf von Wielemann, el qual, en plena primera guerra carlina, l'any 1837, travessa el Pirineu per lluitar a favor de l'Ordre. La pèrdua de la carta de recomanació que Wielemann portava, però, l'obligarà a quedar-se en una ruïnosa ciutat —la Solsona ocupada pels carlins— on anirà prenent consciència de les contradiccions que hi ha entre la idea que ell s'havia fet de la guerra i la realitat que li toca viure.

La novel·la està escrita amb una gran riquesa de llenguatge i presenta algunes escenes d'un gran efectisme, com l'entrada a la ciutat de Carles Maria Isidre de Borbó o la descripció de la festa de Carnaval. A més, tota l'obra queda impregnada d'una comicitat intel·ligentment conduïda per l'autor ("*tota la novel·la és molt carnavalesca*", ha dit en alguna ocasió Garrigasait) que fa que la lectura de *Els estranys* constitueixi una autèntica festa literària. Humor i tragèdia, doncs, es donen de la mà a través dels

Erik Satie pintat per Rusiñol

pintorescos personatges que envolten Wielemann, entre els quals destaca el doctor Foraster. La passió per la música i la sensualitat en la descripció dels àpats també són dos dels aspectes que l'estil de Garrigasait aconsegueix transmetre al lector d'una manera més plàstica. L'ús del llenguatge, aquí, m'atreviria dir que és gairebé virtuos.

En diverses ocasions Raül Garrigasait ha dit que *Els estranys* no és una novel·la històrica, sinó que pretén ser una mirada contemporània cap al passat; en tot cas, una recreació històrica però feta des del present. També ha manifestat que li interessava especialment confrontar la visió perplexa d'un estranger amb la revolta visceral— una revolta, diu, més sentimental que ideològica— que representa

la lluita contra la modernitat que trobem en la primera guerra carlina. És en aquest sentit que podem afirmar que, en certa manera, *Els estranys* és també una novel·la que convida a pensar, filosòfica, d'idees. El doctor Foraster, per exemple, li etziba a Wielemann, en un intent de fer-li veure la manca de gruix ideològic de les revoltes, el següent: "*La societat, la gent, és més resistent del que ens sembla a les elucubracions filosòfiques, està feta de costums rutinaris, de paraules afortunadament buides. Ens sostenen els puntals externs, palpables. Els sants de fusta han fet més coses al món que no pas els sants de carn i ossos*" (p. 92-93). Aquest biaix l'autor el reforça sovint amb les converses i discussions que mantenen els diversos personatges i també a través del diàleg del narrador amb el seu antic professor, en els passatges en què l'acció s'esdevé en el moment actual. Una novel·la, en definitiva, original, força diferent al que es publica habitualment, i servida en una llengua i un estil molt acurats.

Rusiñol: un bohemí que no fuig del tot

Com dèiem al principi de l'article, Raül Garrigasait és un dels més recents responsables d'una certa reivindicació de la figura i, sobretot de l'obra, de Santiago Rusiñol. Aquest mes d'octubre passat, gairebé simultàniament, han aparegut a les llibreries dues publicacions que van en aquest sentit: l'assaig *El fugitiu que no se'n va* (Edicions de 1984, 2018) i l'edició

a càrrec de Garrigasait del volum de proses poètiques *Oracions* (Edicions de 1984, 2018), de Santiago Rusiñol. Edicions de 1984 se segueix sumant, doncs, a la reedició de textos de Rusiñol, de la mateixa manera que ho està fent l'editorial L'Avenç, amb la publicació recent de *Teatre polèmic* (2018), *En Josepet de Sant Celoni* (2016) o de *La niña gorda* (2015).

A *El fugitiu que no se'n va* Raül Garrigasait ens presenta, a partir de quatre assajos que es podrien llegir de forma independent, la polièdrica personalitat de Santiago Rusiñol, un personatge —com s'ha dit reiteradament— sovint caricaturitzat i poc valorat en tota la seva amplitud. En aquest sentit, l'autor afirma, ja d'entrada, el següent: "*L'artista que es passejava amb carro per Catalunya en companyia de Ramon Casas, el senyor que col·leccionava ferros vells, el burgès que un bon dia va dir a la dona "Baixo a fer un cafè" i va fugir a París. Són fabulacions i mitges veritats que, si més no, han impedit que la figura de Santiago Rusiñol caigués en un oblit total. Mentrestant, les dues mil sis-centes pàgines atapeïdes de la seva obra completa dormen un son tranquil. La majoria de les seves peces teatrals no s'han tornat a representar*" (p.

Santiago Rusiñol

9). A partir de la tesi que a l'obra de Santiago Rusiñol *"hi bateguen les tensions del moment"* (p. 10) i que "és una reserva d'art i literatura que espera apagada", Garrigasait afirma que el seu llibre *"vol ser una incitació a llegir, a mirar, a deixar-se escalfar per la creació artística, la foguerada santa que crema des que l'home és home i s'extingirà amb la humanitat"* (p. 11).

A "Pintar Satie, o la quietud", el primer capítol de *El fugitiu que no se'n va*, l'autor pren com a excusa l'oli *Un ami*, pintat per Rusiñol a

Montmartre el 1891, per descriure la importància de les vivències de Rusiñol a París, a l'apartament que el pintor compartia al Moulin de la Galette amb Ramon Casas i el gravador Ramon Canudas. Unes vivències i unes descobertes que marcaran per sempre més l'obra i la mirada de Rusiñol. L'amic que retrata el quadre —que quan s'exposi a la Sala Parés, a Barcelona, es titularà *Un bohemí*— és el compositor Erik Satie, quan només tenia vint-i-cinc anys i encara era un desconegut en el món de la música.

Garrigasait ens mostra en aquest capítol fins a quin punt Rusiñol — un burgès, no ho oblidem— va ser capaç de traduir en la seva obra l'ambient bohemí, i l'estètica que se'n desprenia, que tan bé representava un músic com Satie.

"La Santa Lluita" és la interessant exploració que fa Raül Garrigasait de fins a quin punt Rusiñol és capaç d'afrontar les contradiccions a les quals ens aboca la modernitat i, sobretot, quina és l'aproximació que Rusiñol duu a terme a través de la seva obra de la divisa de "l'art per l'art". En aquest sentit, l'autor afirma que *"l'apologia de l'art per l'art que fa Rusiñol té límits i sobtats canvis de sentit"* (p. 58). I, comparant l'obra del pintor amb la poesia de Stéphane Mallarmé, continua dient: *"Més que una estètica determinada, Rusiñol proposa i defensa una forma de vida. [...] Més que d'art, es parla d'una actitud vital que permet resistir el positivisme i la fredor paralizzadora del món. Per això el Cau Ferrat és un refugi: és on la vida poètica és possible; és on els amics, poetes, artistes, poden dir ben alt que no hi ha res que valorin més que la poesia."* (p.63). En aquest capítol l'autor ressegueix — analitzant fragments d'obres com *L'alegria que passa* o *El pati blau*— la dicotomia entre els conceptes de *prosa* i *poesia* que Rusiñol utilitza no com a opcions lingüístiques, sinó com a modes vitals. Aquesta oposició, diu Garrigasait, *"també era una oposició interna de Rusiñol: entre la tradició instintiva i arrelada del costumisme i la necessitat de fugir"* (p. 70).

"El monstre més fred de tots", el tercer capítol de *El fugitiu que no se'n va*, presenta una reflexió molt pertinent sobre les opinions de Rusiñol respecte del poder

de l'Estat. A partir de l'anàlisi de peces teatrals com *L'hèroe*, *Lliberat* o *L'auca del senyor Esteve*, Garrigasait ens mostra quin és el concepte i quina és l'actitud que manté Rusiñol davant del que Nietzsche en va dir "el nou ídol, el monstre més fred de tots": l'Estat. De *L'hèroe*, per exemple, l'autor diu el següent: "*En el drama de Rusiñol veiem individualitats absorbides i destruïdes pels discursos empàtics i les formes de poder de l'Estat. Aquí l'espai de la vivència concreta i la seva llibertat es va reduint més i més. L'heroïtzació del protagonista l'allunya de la família i l'encaixa dins l'engranatge estatal*". (p.112).

Finalment, a "Baixar, engreixar, repetir", Garrigasait fa un intent d'explicar —i, en certa manera, de reivindicar— el Rusiñol de passada la quarantena: un escriptor que sorprèn amb novel·les extravagants, com *La niña gorda*, que escriu sense parar obres teatrals de no gaire volada i que, com a pintor, s'obsessiona amb els jardins. Les festes modernistes han quedat enrere i, després d'un període de desintoxicació de la morfina, Rusiñol ha tornat amb la família. El que és més important, però, és el canvi d'hegemonia cultural que es produeix a Catalunya: el noucentisme —amb Eugeni d'Ors al davant— marca una nova pauta estètica amb la qual Rusiñol no se sentirà mai còmode. Garrigasait exposa, en aquest sentit, la contraposició que s'estableix entre, d'una banda, les glosses de Xènius i les de Xarau (Rusiñol) o entre obres tan emblemàtiques com *La Ben Plantada* i la ja esmentada *La niña gorda*.

El fugitiu que no se'n va es clou amb un epíleg que, d'alguna manera,

justifica el títol: la visió d'un Rusiñol, i no pas només de l'últim Rusiñol, que durant tota la seva vida malda sempre per fugir però que no ho acaba de fer del tot. En paraules de Garrigasait: "*En cada moment de la seva trajectòria el veiem fugir i quedar-se, aïllar-se i combatre. Per això encarna d'una manera exemplar, potser més que cap altre català del seu temps, la crisi que és en si mateixa la modernitat*" (p. 166).

Per acabar, Oracions

Com a complement del llibre que acabem de ressenyar, ve com l'anell el dit la lectura —o la relectura, si algú ja el coneixia— de la nova edició del volum de proses poètiques *Oracions*, de Santiago Rusiñol, a cura de Raül Garrigasait. El recull, publicat per primer cop a la Tipografia de l'Avenç el 1897, amb dibuixos de Miquel Utrillo i partitures d'Enric Morera, és el primer llibre de poemes en prosa editat a la península Ibèrica. Aquesta és l'edició que s'ha pres com a base. Inclou, doncs, tant

els dibuixos, agrupats al centre del volum, com les partitures. Garrigasait descriu aquesta obra de la següent manera: "*El llibre segueix l'estructura d'un cicle vital i còsmic: comença amb l'aurora i acaba amb la nit, la mort i els xiprers. Els poemes són pregàries adreçades a fenòmens elementals de la natura, a moments purs de la humanitat com la infantesa, a sentiments nobles com l'amor, a la bellesa i a l'art tocat per la mà de Déu, a les ruïnes, a la campana, als jardins abandonats, als artistes ignorats i tot*" (*El fugitiu que no se'n va*, p. 44-45).

Es tracta d'unes proses que poden sorprendre el lector actual, tant per la ingenuïtat que sovint traspuen, a través de l'expressió del sentiment de pèrdua de la poèticitat que representen els temps moderns, com per l'ús d'una llengua que ens pot semblar retòrica i excessivament efectista, força allunyada del català literari actual. Pel que fa al primer aspecte, Garrigasait n'apunta a *El fugitiu que no se'n va* una possible "utilitat" actual: "*Avui la precipitació tecnològica és la nostra segona natura. Dir no als estímuls potser és més difícil que mai. Les Oracions ens conviden a dir no*" (p.52). Pel que fa al segon, i com el mateix Garrigasait proposa, la lectura en veu alta de les proses les millora substancialment, ja que estaven pensades per ser recitades, algunes d'elles amb acompanyament musical. De fet, és d'aquesta manera com es van presentar en públic a l'Ateneu Barcelonès. Es tracta tan sols de provar-ho.

ORACIONS

SANTIAGO RUSIÑOL
EDICIÓ DE RAÜL GARRIGASAIT

1988 POÈSIA